

The effective roles of mothers and fathers in the attachment of teenage girls to the Islamic hijab

Fateme Hajhashem¹ | Elahe Pakseresht² | Azadeh Esmaili³ | Zahra Mohammad kazemi⁴

Vol. 19
Autumn 2024

DOR: 20.1001.1.26454955.1403.19.68.6.9

Research Paper

Received:
11 November 2022

Revised:
01 April 2023

Accepted:
11 October 2023

Published:
05 October 2024

P.P: 11-37

ISSN: 2645-4955
E-ISSN: 2645-5269

Abstract

The family is considered the most important educational institution of society and the first nursery of the individual. Talking about the teenager, regardless of the role of the family, will be incomplete. The purpose of this research was to consider the effective roles of mother and father in the attachment of adolescent girls to the Islamic hijab. This was a Thematic analysis method; a semi-structured interview was conducted with 30 teenage girls between the ages of 13 and 16 years. By using basic themes, organizing, and universal themes were obtained. After analyzing the theme, 39 basic themes were extracted, which were placed under fifteen organizing themes. Finally, three overarching themes of "mother's role", "father's role" and "parental role" were recognized. The results showed that each of the parents has a unique role in the adoption of the hijab by teenage girls, and when the parents provide a psychological environment for their children and are aligned, the hijab is favored.

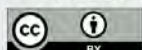
Keywords: role, mother and father, teenage girls, attachment, Islamic hijab.

1. Instructor, Ph.D. in Counseling, Faculty of Islamic Studies and Educational Sciences, Imam Sadegh University, Tehran, Iran.
2. Corresponding author: Master's degree in family counseling, Department of Psychology and Educational Sciences, Faculty of Welfare, Tehran, Iran. elahekp2@gmail.com
3. Master's degree in family counseling, Department of Psychology and Educational Sciences, Faculty of Welfare, Tehran, Iran.
4. Master's degree in family counseling, Department of Psychology and Educational Sciences, Faculty of Welfare, Tehran, Iran.

Cite this Paper: Hajhashem' F; Pakseresht' E & Esmaili' A, Mohammad kazemi'Z. The effective roles of mothers and fathers in the attachment of teenage girls to the Islamic hijab. The Women and Families Cultural-Educational, 68(3), 11-37.

Publisher: Imam Hussein University

Authors

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۱۴

صص: ۳۷-۱۱

شابا چاپی: ۴۹۵۵-۲۶۴۵
الکترونیکی: ۵۲۶۹-۲۶۴۵

نقش‌های مؤثر والدینی در پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی

فاطمه حاجی‌هاشم^۱ | الهه پاک‌سرشت^۲ | آزاده اسمعیلی^۲ | زهرا محمدکاظمی^۴

چکیده

هدف از این پژوهش، پرداختن به نقش‌های مؤثر والدینی در پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی است. روش پژوهش کیفی از نوع پدیدارشناسی است. اطلاعات با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختار یافته جمع‌آوری شد. ۳۰ نوجوان دختر بین سنین ۱۳ تا ۱۶ سال بر اساس معیار ورود به پژوهش انتخاب شدند. با استفاده از روش تحلیل مضمون از داده‌های بدست آمده سه مضمون فراگیر «نقش والدینی»، «نقش مادری» و «نقش پدری» و ۱۶ مضمون سازمان‌دهنده «مرزهای مشخص ولی-فرزندی»، «مرزهای مشخص پوششی»، «روش‌های تشویقی و بازدارنده»، «نگاه قرآنی نسبت به حجاب»، «تنظیم رابطه با اقوام و مراسمات»، «الگوسازی»، «ایجاد جو شاد منزل»، «آگاهی بخشی درباره حجاب»، «نظارت بر فضای مجازی» و «ایجاد فضای اعتماد متقابل»، «ارتباط عاطفی با نوجوان»، «ارتباط منطقی با نوجوان»، «نقش محافظ و حامی» و «آشنایی با مسأله حجاب»، «حساس در امر تربیت» و «ارتباط مؤثر با نوجوان» و ۳۹ مضمون پایه احصا شد. نتایج نشان داد علاوه بر نقش والدینی، هر یک از پدران و مادران نقش منحصر به فردی در اقبال دختران نوجوان به حجاب دارند و زمانی که والدین در کنار یکدیگر زمینه روانی را در فرزند خود ایجاد کرده و در امر تربیت همسوئی داشته باشند، حجاب مورد اقبال قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: نقش؛ مادر و پدری؛ نوجوانان دختر؛ پیوست؛ حجاب اسلامی.

۱. مربی، دکتری مشاوره، دانشکده معارف اسلامی و علوم تربیتی، دانشگاه امام صادق(ع)، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشکده رفاه، تهران، ایران.

elahekp2@gmail.com

۳. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشکده رفاه، تهران، ایران.

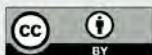
۴. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشکده رفاه، تهران، ایران.

استناد: نقش‌های مؤثر والدینی در پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی؛ فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده،

DOR: 20.1001.1.26454955.1403.19.68.6.9 .۱۱-۳۷، (۳)۶۸

© نویسنده‌گان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لایسنس آفریننده‌گی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه و بیان مسئله

حجاب در قرآن مفهومی است که نه تنها چیزی را محافظت می‌کند بلکه چیزی است که می‌تواند مانع هم بشود (روبی^۱، ۲۰۰۶). حجاب به عنوان پدیده‌ای فطری و جهان‌شمول، در تمام جوامع و ادیان الهی مورد توجه قرار گرفته است. در دنیای پیشامدرن، نگرش خاصی به حجاب وجود نداشت و مسئله اجتماعی محسوب نمی‌شد زیرا افراد بر اساس فطرتشان عمل می‌کردند اما با انقلاب صنعتی و ورود به دنیای مدرن و مواجهه با پدیده‌های همچون استعمار، جهانی شدن و ورود زنان به عرصه‌های عمومی، موجب شد حجاب وارد مباحثه اکثر روشنفکران گردد و مورد توجه عموم قرار گیرد (قادرزاده و همکاران، ۱۳۸۹). در واقع بیش از هر زمان دیگری، لزوم نگرشی نو، به استخراج مسائل و مشکلات روز و بیان آن‌ها برای نسل جوان، نیاز است و حجاب همواره یکی از شاخصه‌های اجتماعی دینداری تلقی شده است (موسوی، ۱۳۸۸).

یکی از نکات اساسی، شناخت جایگاه هر چیز در نظام هستی است (رستمی و همکاران، ۱۳۹۶). از منظر قرآن کریم، حجاب زن تنها منحصر به او نیست که بگوید از حق خود صرف‌نظر کردم، حتی حجاب زن مربوط به اعضای خانواده هم نیست. بلکه حجاب زن، حق الهی است و حرمت زن، نه مختص به خود اوست و نه دیگران. حتی اگر همه افراد رضایت بدهند، قرآن رضایت نخواهد داد زیرا حرمت و حیثیت زن به عنوان «حق الله» مطرح است یعنی حیثیت زن، حریم خداوند است. زن نیز به عنوان امین حق الله مطرح است و این مقام، حرمت و حیثیت را خدای سبحان که حق خود اوست، به زن داده و فرموده: این حق را به عنوان امانت، حفظ کن. در نتیجه نمی‌توان گفت حجاب یک پایه شخصی دارد و عبارت از خواست و اراده فرد است زیرا در فقه، پایه مصالح جمعی در قالب حق الله ارائه می‌شود (جوادی آملی، ۱۳۸۶).

مطالعات تاریخی در ادیان توحیدی نشان می‌دهد که پوشش مناسب همواره مورد تأکید آموزه‌های دینی بوده است، هرچند تاریخ حجاب و پوشش کنونی زنان مسلمان به سده‌های آغازین اسلام باز می‌گردد، اما به سادگی می‌توان مدعی شد که حجاب مختص دین اسلام و ادیان دیگر نیست، بلکه در میان اقوام و ملل مختلف نیز وجود داشته است، زیرا لباس و پوشش، طبیعی‌ترین نیاز هر انسانی و به ویژه زنان است که از رهگذر آن می‌توان خود را از آسیب‌های اجتماعی حفظ

1. Ruby, T. F

کرد. آنچه مسلم است، این است که قبل از اسلام، حجاب بوده است. در واقع، اسلام واضح قانون حجاب نیست، بلکه فقط به آن رسمیت خاصی بخشید (موسوی، ۱۳۸۸). در اسلام با مطرح کردن حجاب و تاکید بر آن، به تمام جوانب شخصیت زن و مرد در اجتماع توجه کرده است و حجاب را به صورتی متعادل طرح نموده تا جامعه‌ای سالم و به دور از فساد داشته باشیم و انسان‌ها بتوانند در کمال مصونیت و امنیت به کار کردها و نقش‌های خود بپردازند و در جامعه بشری لطافت معنوی و کمال حقیقی را تجربه نمایند. همچنین اسلام مدل، رنگ یا شکل خاصی را برای حجاب زن معین نکرده است، اما حدود، اندازه و خط قرمزها معین شده است، یعنی حجاب زن می‌تواند از هر مدل و رنگی باشد اما باید اندازه و حدود آن رعایت شده باشد و سبب جلب نظر نامحرمان نشود (وطنی، ۱۳۸۸). امروزه جوامع اسلامی نیازمند به نوعی گذار در بحث حجاب هستند؛ گذار از تقلید، عادت و تعبد از سر اکراه به مرحله آگاهی و معرفت، زیرا تغییر نسل موجب تغییراتی در نگرش افراد به دین شده است به همین جهت ضرورت دارد که نقش حجاب در اجتماع تبیین شود و با مشارکت همه مردم توسعه و ترویج یابد (کریمی و طالبی، ۱۴۰۰).

خانواده فراتر از مجموعه‌ای از ویژگی‌های خاص، فردی، فیزیکی و روانی است. رابطه بین اعضا، عمیق و چند لایه‌ای است (بنجامین^۱، ۲۰۰۸). تجربه روابطی ایمن با والدین همراه با فضایی آرام و منظم، لازمه بهزیستی روانی نوجوان است و تحولش متأثر از نوع روابط والدین می‌باشد (فیاض و همکاران، ۱۳۹۱). پارسونز^۲ در ارتباط با نقش خانواده در فرایند تربیتی و اجتماعی شدن بیان می‌کند که شخصیت انسان، مادرزاد نیست؛ بلکه یک فرآیند اکتسابی است. به همین علت خانواده یکی از نهادهای مهم در شکل‌گیری شخصیت اصلی و اولیه انسان به شمار می‌آید. در این میان نقش والدین در اولین مرتبه اهمیت قرار دارد. طبق فرموده امام سجاد (علیه‌السلام): «و حق ولدک أن تعلم أنه منک....» "ای پدر و مادر، اگر می‌خواهی بدانی که فرزند چه حقی بر گردن تو دارد، همین کافیست که بدانی او از توست؛ سلامت و ناخوشی، دانایی و نادانی، هوشیاری و کم‌هوشی، ادب و بی ادبی، شادمانی و غمگینی و ...". (امام زین العابدین (علیه‌السلام)، ۱۳۸۶). عمدتاً فرزندان هر چه دارند، از والدین خود دارد. چه از راه توارث و چه از طریق تربیت. همین موضوع نشان‌دهنده مقام و مسئولیت

1. Benjamin, V.

2. Parsons

سنگین والدین می‌باشد (القبانجی^۱، ۲۰۰۲؛ صدری، ۱۳۶۸). نقش والدین بیشتر «هدایت‌گری» است تا «رهبری». به همین دلیل به جای از بیرون فشار آوردن بر فرزندان، باید بر انگیزش درونی مبتنی بر فطرت الهی تاکید کنند (حاج اسماعیلی، ۱۳۹۰). والدین در تربیت فرزندان خود نقش مثبت یا منفی ایفا کرده و این به نوع ارتباط آن‌ها با فرزندان خود بستگی دارد. والدین به عنوان الگوهای اصلی زندگی فرزندان، می‌توانند بر احساسات، افکار و رفتار آن‌ها اثر بگذارند و ویژگی‌های مثبت اخلاقی و ارزش‌های دینی را به او منتقل نمایند. در همین باب امام علی (علیه‌السلام) در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه به امام حسن (علیه‌السلام) فرمودند: «دل نوجوان همچون زمین خالی است که هر چه در آن افکنده شود می‌پذیرد؛ از این‌رو، من پیش از آن که دلت سخت و فکرت مشغول شود به تأدیب و تربیت تو پرداختم» (امام علی (علیه‌السلام)، ۱۳۹۰).

رابطه میان والدین و فرزندان در دوره نوجوانی تغییر می‌کند (مستروتودوروس^۲ و همکاران، ۲۰۱۹). فرزندان ارزش‌ها را از طریق روابطشان با والدین خود می‌آموزند و چون رهنمودهای اسلام بر پایه فطرت و حرکت به سوی فضیلت و کمال است که در محیط خانواده ممکن می‌شود زیرا پدر و مادر مناسب‌ترین افراد برای پرورش نسل جدید هستند. نوجوانی مرحله‌ای از زندگی است که بین کودکی و بزرگسالی امتداد دارد. نوجوانی شامل عناصر رشد بیولوژیکی و انتقال نقش اجتماعی عمده است (ساویر^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). نوجوانی زمانی از زندگی است که مهارت‌های جدید رشد می‌کند و زندگی اجتماعی پیچیده‌تر و متفاوت‌تر است. مرحله‌ای است که سؤالات کلیدی در مورد ارزش‌ها و نگرش‌ها مطرح می‌شود. نیک‌منش (۱۳۹۰) به بررسی عوامل مؤثر بر دینداری نوجوانان پرداخت. نتایج نشان داد دینداری نوجوانان با برداشت‌شان از دینداری والدین، همسالان و دوستان و مردم جامعه همبستگی دارد. همچنین متقاعدسازی بر افزایش دینداری و تشویق مادی بر کاهش دینداری نوجوانان اثر غیرمستقیم دارد.

یکی از علت‌های مهم تعارض بین والدین و نوجوانان، اختلاف عمیق میان ارزش‌ها و نگرش‌های دو نسل مختلف است. زیرا نوجوانان و والدین میانسال، ارزش‌های مشابهی ندارند. تفاوت میان دو نظام ارزشی، مشکلاتی را ایجاد کرده است (آقامحمدی، ۱۳۹۲؛ خیاط، ۱۳۸۶؛ شریعتی و صحرائی، ۱۳۹۸). در

۱. القبانجی، السید الحسن

2. Mastrotheodoros, Stefanos

3. Sawyer, Susan M

زمینه نقش والدین در ابعاد مختلف زندگی نوجوانان تحقیقاتی صورت گرفته است که در ادامه به بررسی برخی از آن‌ها پرداخته‌ایم:

آقامحمدی (۱۳۹۲) در پژوهش خود نشان داد نگرش مذهبی والدین و رعایت آداب دینی از سوی والدین تأثیر مستقیمی بر تربیت دینی فرزندان دارد. بنی‌مه‌درانکوهی و همکاران (۱۴۰۰) دریافتند ساده‌زیست بودن والدین نیز رابطه قابل قبولی را با تربیت دینی فرزندان دارد. پاکدامن و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی دریافتند نقش مؤلفه‌های دلبستگی به پدر و مادر در ارتباط با مشکلات هیجانی و رفتاری فرزندان دختر و پسر با در نظر گرفتن جنسیت، متفاوت است. یافته‌های پژوهش فاطمی و دیگران (۱۳۹۵) نشان داد نظارت والدین در کاهش بزهکاری نوجوانان نقش مؤثری دارد. نوروزی و اسدی (۱۳۹۷) دریافتند بهزیستی روانشناختی والدین و تعاملات والد-فرزند نقش بسزایی در تبیین سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر دارد. همچنین این پژوهش نشان داد ارتباطات مادر، احساس مثبت مادر و خشم پدر در تبیین سازگاری اجتماعی فرزندان نقش دارند. کایزر^۱ و همکاران (۲۰۱۹) دریافتند کل سیستم خانواده در بهبود عزت نفس^۲ نوجوانان اثرگذارند. این مطالعه نشان داد پدران فراتر از مادران بر عزت نفس دخترانشان نقش دارند. همچنین رابطه دلبستگی میان مادر-فرزند در دختران و پسران دیده شد اما رابطه دلبستگی پدر-فرزند فقط در ارتباط با دختران کشف شد. همان‌طور که مشاهده کردید اکثر پژوهش‌ها به صورت اختصاصی به حجاب در دوره نوجوانی نپرداخته‌اند. بیشتر پژوهش‌هایی که در حوزه حجاب انجام شده است مختص جوانان است. پژوهشی که به صورت انحصاری به نقش والدین در پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی پرداخته باشد موجود نیست. در نتیجه هدف از این پژوهش بررسی نقش‌های پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی است.

روش‌شناسی پژوهش

روش پدیدارشناسی به مطالعه پدیده‌ها و توصیف آن‌ها با در نظر گرفتن نحوه بروز تجلی آن، قبل از هر گونه ارزش‌گذاری است. این روش ساختارهای آگاهی‌ها را از منظر اول شخص تجربه‌گر

1. Keizer, R
2. Self-esteem

بررسی می‌کند. هدف این روش توصیف صریح و شناسایی پدیده‌ها همان‌گونه که افراد درک می‌کنند، است (سلیمی و شرفی، ۱۳۹۴).

این پژوهش در سال ۱۴۰۱ انجام شد. داده‌ها با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد. نمونه‌گیری تا اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. نمونه‌ها ۳۰ نوجوان دختر بین سنین ۱۳ تا ۱۶ سال دارای حجاب اسلامی بودند. با دریافت رضایت از مشارکت‌کنندگان، اطمینان داده شد که تمامی اطلاعات شخصی محفوظ است و اسامی بکار رفته در پژوهش به صورت مستعار خواهد بود. همچنین حق انصراف از مصاحبه در هر زمانی داده شد. در انتها نیز از مشارکت‌کنندگان تقدیر و تشکر به عمل آمد.

برای سنجش روایی و پایایی از سه روش قابلیت اعتبار^۱، قابلیت تایید^۲ و قابلیت اعتماد^۳ استفاده شد. در سنجش قابلیت اعتبار، یافته‌ها را در اختیار نوجوانان قرار داده شد تا صحت یافته‌ها تایید شود. در قابلیت تایید، داده‌ها با پیشینه پژوهش سنجیده شد و در قابلیت اعتماد با نظارت مستقیم متخصص حوزه نوجوان بر روند پژوهش، تحلیل و تفسیر داده‌ها انجام شد.

داده‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون عابدی-جعفری و همکاران (۱۳۹۰) تحلیل شد. عابدی-جعفری و همکاران (۱۳۹۰) با ترکیب روش پیشنهادی کینگ و هاروکس^۴ (۲۰۱۰)، براون و کلارک^۵ (۲۰۰۶) و آتراید-استرلینگ^۶ (۲۰۰۱)، فرایند جامعی که دارای سه مرحله است را برای تحلیل مضمون ارائه کرده‌اند. این روش فرایندی غیرخطی است که مستلزم فرایند رفت و برگشتی در کل مجموعه داده‌ها است و هر پژوهشگری با توجه به ماهیت پژوهش خود و براساس تصمیمات و ابزارهایی که به کار می‌برد، می‌تواند از سبک خاص خود استفاده کند. مراحل این فرایند عبارتند از: ۱) تجزیه و توصیف متن (آشنایی با متن - کدگذاری-درک و شناخت مضامین)؛ ۲) تفسیر متن (ترسیم و تحلیل مضامین)؛ ۳) ادغام متن (تدوین گزارش).

1. Credibility
2. Comfirmability
3. Consistency
4. King, N., & Horrocks, C.
5. Braun, V., & Clarke, V.
6. Attride-Stirling, J.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

در جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه‌ها شامل سن، تحصیلات و شغل و تحصیلات والدین‌شان آورده شده است.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

اسم مستعار	سن	مقطع تحصیلی	تحصیلات پدر	شغل پدر	تحصیلات مادر	شغل مادر
سارا	۱۳	هفتم	دیپلم	آزاد	دیپلم	خانه‌دار
ثنا	۱۳	هفتم	کارشناسی	کارمند	دیپلم	خانه‌دار
زهرا	۱۵	نهم	پایه دو حوزه	طلبه	کارشناسی	خانه‌دار
عسل	۱۴	هشتم	کارشناسی	آزاد	کارشناسی ارشد	معلم
مریم	۱۴	هشتم	سیکل	آزاد	دیپلم	خانه‌دار
یاسمین	۱۶	دهم	کارشناسی ارشد	روانشناس	کارشناسی	کارمند
فاطمه	۱۵	نهم	کارشناسی	کارمند	کارشناسی	خانه‌دار
کیمیا	۱۳	هفتم	کارشناسی	آزاد	دیپلم	خانه‌دار
مینا	۱۴	هشتم	کارشناسی	آزاد	کارشناسی	معلم
لاله	۱۴	هشتم	سیکل	آزاد	سیکل	خانه‌دار
آیدا	۱۳	هفتم	کارشناسی ارشد	مهندس عمران	کارشناسی	کارمند
ریحانه	۱۶	دهم	کارشناسی	کارمند	کارشناسی ارشد	کارمند
رها	۱۶	دهم	دیپلم	راننده تاکسی	دیپلم	خانه‌دار
هدی	۱۳	هفتم	کارشناسی	آزاد	دیپلم	خانه‌دار
شیوا	۱۵	نهم	دیپلم	آزاد	سیکل	خانه‌دار
سمانه	۱۴	هشتم	کارشناسی ارشد	گرافیکست	کارشناسی ارشد	پرستار
یلدا	۱۶	دهم	سیکل	آزاد	ابتدایی	خانه‌دار
آتنا	۱۵	نهم	کارشناسی	کارمند	کارشناسی	مشاور مدرسه
سمیه	۱۳	هفتم	کارشناسی	نظامی	کارشناسی	خانه‌دار

اسم مستعار	سن	مقطع تحصیلی	تحصیلات پدر	شغل پدر	تحصیلات مادر	شغل مادر
آرزو	۱۵	نهم	پایه سه حوزه	طلبه	کارشناسی	معلم قرآن
لیلا	۱۴	هشتم	کارشناسی	کارمند	کارشناسی	خانه‌دار
حورا	۱۶	دهم	کارشناسی ارشد	نظامی	دیپلم	خانه‌دار
هنگامه	۱۵	نهم	دیپلم	آزاد	کارشناسی	خانه‌دار
سهیلا	۱۵	نهم	کارشناسی	معلم	کارشناسی	خانه‌دار
لعیا	۱۴	هشتم	کارشناسی	آزاد	کارشناسی	کارمند
آناهیتا	۱۳	هفتم	کارشناسی	کارمند	دیپلم	خانه‌دار
الهام	۱۶	دهم	کارشناسی ارشد	کارمند	کارشناسی الهیات	معلم
فروغ	۱۵	نهم	دیپلم	آزاد	دیپلم	خانه‌دار
هستی	۱۴	هشتم	کارشناسی	آزاد	کارشناسی	آزاد
آمنه	۱۴	هشتم	کارشناسی ارشد	کارمند	کارشناسی ارشد	خانه‌دار

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که در جدول ۲، ۳ و ۴ مشاهده می‌کنید با تحلیل داده‌ها سه مضمون اصلی «نقش والدینی»، «نقش مادری» و «نقش پدری» بدست آمد که در ادامه به شرح هر کدام پرداخته‌ایم.

نقش والدینی

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌کنید تحلیل مضمون نقش والدینی به عنوان فعالیت مشترک مابین پدر و مادر به عنوان مفهوم فراگیر مشخص شده است که ۹ مضمون سازمان دهنده: مرزهای مشخص ولی-فرزندی، مرزهای مشخص پوششی، روش‌های تشویقی و بازدارنده، قرآنی نسبت به حجاب، تنظیم رابطه با اقوام و مراسمات، الگوسازی، ایجاد جو شاد در منزل، آگاهی بخشی درباره حجاب، نظارت والدین بر حضور در فضای مجازی و ایجاد فضای اعتماد متقابل را شامل می‌شود که در ادامه به ترتیب به شرح هر یک پرداخته شده است.

جدول ۲. تحلیل مضمون نقش والدینی در پیوست دختران نوجوان به حجاب اسلامی

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مفاهیم پایه
نقش والدینی	مرزهای مشخص ولی - فرزندی	عدم مثلث‌سازی و وجود تیم والدینی همسو
	مرزهای مشخص پوششی	رعایت هر دو والد به تناسب مکان
	روش های تشویقی و بازدارنده	حق محوری در خانواده توضیح درباره چرایی سیستم پاداش خانواده پرهیز از تشویق بیش از حد بازخورد مثبت در کارهای صحیح فرزند تشویق متناسب از کودکی نسبت به حجاب
	نگاه قرآنی نسبت به حجاب	عدم قضاوت منفی درباره افرادی با پوشش نامناسب تمرکز بر ارزش‌های درون خانواده در عوض قضاوت دیگران داشتن رابطه درون خانوادگی کنترل شده با تعیین مرزها نسبت به جنس مقابل در حضور اولیا
	تنظیم رابطه با اقوام و مراسمات	نقش مادر بزرگ‌ها در گفت‌وگو و رابطه صمیمی با نوجوان ارتباط صمیمی نوجوان با فردی محجبه در فامیل و دوستان اتصال به افراد آگاه در زمینه حجاب شرکت در اجتماعات مذهبی
	الگوسازی	رعایت مسائل از طرف والدین همسویی حرف و عمل والدین دادن الگوی مناسب نظیر حضرت زهرا (س)
	ایجاد جو شاد منزل	شوخی کردن بازی کردن
	آگاهی بخشی درباره حجاب	از ابتدای کودکی متناسب با سن گفت‌وگوی پدر و مادر در زمینه پوشش آزادی در گفت‌وگو و ارائه نظر نوجوان در شبهات حجاب گفت‌وگوی صمیمی تا اقناع شناختی
	نظارت والدین بر حضور در فضای مجازی	آگاهی از اپلیکیشن‌های فضای مجازی نظیر اسنپ چت ^۱ نظارت بر میزان استفاده از گوشی نظارت بر نوع استفاده از فضای مجازی منع استفاده در شب توسط نوجوان
	ایجاد فضای اعتماد متقابل	اعتمادسازی از طرف والدین انتقال حس اعتماد به فرزند از طرف والدین

1. SnapChat

مرزهای مشخص ولی-فرزندی: علاوه بر مرزهای بیرونی، درون خانواده نیز دارای مرز مشخص است. شیوا ۱۵ ساله درباره ارتباط خانواده با هم می‌گوید: "وقتی بحث در خانواده به من ربط داشته باشه مامان و بابام اجازه میدن که صحبت کنم ولی وقتی صحبتی بین بابا و مامانم هست به من ربطی نداره و به نظر خودم نباید تو بحث شرکت داشته باشم".

مرزهای مشخص پوششی: والدین با در نظر گرفتن حدود پوشش الهی و با رعایت آن می‌توانند مرزهای پوششی را به فرزندشان منتقل نمایند. مریم ۱۴ ساله می‌گوید: "از وقتی یادم میاد مامانم با حجاب بوده و پدرم هیچ وقت لباس بدی تنش نبوده، به حجاب علاقمند شدم، اونها هم منو ترغیب می‌کردن به حجاب که این روسری خوشگله و منم به حجاب علاقمند شدم".

روش‌های تشویقی و بازدارنده مناسب: والدین با استفاده از این روش می‌توانند حجاب را در نوجوان خود نهادینه سازند و او را به سوی کمال مطلق تشویق نموده و از نقص و هلاکت بازدارند. عسل ۱۴ ساله در این رابطه می‌گوید: "من قبل از رسیدن به سن تکلیف هم چادر سر می‌کردم یعنی از کلاس اول چادری شدم قبل از اون خیلی تیپ می‌زدم اما از کلاس اول چادر سر کردم البته اون موقع به خاطر جایزه بود، خب بچه بودم دیگه اما بعد دیگه خودم انتخاب کردم". یاسمین ۱۶ ساله: "ما در خانه‌مان قوانینی داریم که اگر رعایت نکنیم مامانم تذکره میدن که چرا این کار را نکردی به نظرم هم باید همین طوری باشه وگرنه بچه خب بدتر می‌کنه". فاطمه ۱۵ ساله درباره قوانین خانواده خود این‌گونه می‌گوید: "من وقتایی که یادم میره نماز ظهرم رو بخونم باید ظرف‌های شام رو من بشورم منم سعی می‌کنم یادم نره نمازم رو بخونم که مجبور بشم ظرف بشورم".

نگاه قرآنی نسبت به حجاب: حجاب و حدود مشخص آن به صورت صریح در قرآن آمده است. حجاب زن مسلمان نیز به فتوای همه مراجع معروف تقلید در این زمان یکی از ضروریات دین است. به نظر می‌رسد هنگامی که والدین بر اساس ادراکی که از آیات قرآنی و به خصوص آیات حجاب دارند به مسأله پوشش نگاه می‌کنند و این نگاه را با دختر خود در میان می‌گذارند، نوعی درون‌فکنی اتفاق می‌افتد و بعدها که به سن نوجوانی رسید خود به دنبال چرایی آن خواهد گشت، نمونه این امر را در سخنان شیوا ۱۵ ساله می‌بینیم: "مرزهای پوشش را می‌دانم و مادر و پدرم به من توضیح دادن، میدونم که مرز پوشش اینه که دست تا چه اندازه پوشیده بشه و گردن و بقیه جاها و

میدونم اگر همچین مرزی نبود هرکس واسه خودش به حدی مشخص می‌کرد، البته الان نمیتونم خیلی توضیح بدم اما میخوام خودم درباره اش بخونم."

رابطه با اقوام و مراسمات: بر اساس یافته‌ها وضعیت خویشان و اقوامی که فرد از کودکی با آنان در ارتباط است نیز بر حالات کودک و نوجوان اثرگذار است؛ این اثرگذاری در جنبه مثبت و منفی قابل بحث و بررسی است در مصاحبه ای که با سارا ۱۳ ساله انجام شد به این مسأله به صراحت اشاره نمود: "وقتی میرم روستامون بی حجاب میشم، چون همه فامیلمون اونجا بی حجاب بودن، دختردایی، دخترخاله همه بی حجاب بودن، می‌گفتن همه فامیلم دیگه، همه با هم راحتیم"؛ از آن طرف لیلا ۱۴ ساله می‌گوید: "خانواده پدریم همشون چادری نیستن ولی خانواده مادریم همشون چادری هستن و ما بیشتر با اونها رابطه داریم، خانواده پدرم فکر می‌کنند مادرم منو مجبور کرده که چادر بپوشم اما این طور نیست..... من خانواده مادریم را دوست دارم". آن‌گونه که مشخص است به جز پدر و مادر، اقوام نیز می‌توانند به گونه‌ای غیر مستقیم بر نوجوان در حد و حدود پوشش اثرگذار باشند، البته گفتنی است که این اثرگذاری نه تنها در اقوام بلکه در دوستان خانوادگی که ارتباط مستقیم با نوجوان دارند نیز دیده شد، و لازم به ذکر است که هر اندازه رابطه دوستان و اقوام با نوجوان بهتر باشد؛ نوجوان گرایش بیشتری به همان سبک پوشش پیدا می‌کند؛ ریحانه نوجوان ۱۶ ساله می‌گوید: "من پوشش اسلامی را دوست دارم، مادرم هم همین‌طور اما اگر بخوام رعایت کنم دوستان مادرم رو که خیلی مهربان هستند و دوستشان دارم از دست میدیم، فامیلمون رو خیلی دوست ندارم، دائم دنبال یک بهانه هستند تا از من ایراد بگیرند". آن‌گونه که پیداست نوجوانان به مناسبت مرحله رشدی که هستند به دنبال پذیرش و تأییدجویی به سمت فرد یا گروهی میل می‌کنند که پذیرش و تأیید بیشتری نسبت به نوجوان دارند و به دنبال این موضوع پوشش خود را منطبق بر منبع پذیرش تنظیم می‌نمایند.

الگوسازی: یکی از مهم‌ترین وظایف والدین برای تربیت مذهبی به ویژه در پوشش اسلامی دختران نوجوان الگو بودن خود والدین در این زمینه است به نحوی که والدین مسائلی را که از فرزند نوجوان خود انتظار دارند باید در عمل پیاده کنند و به تعبیری بین حرف و عمل‌شان فاصله نباشد تا نوجوان در شیوه تربیتی دچار سردرگمی نشود و مشی یکسانی را ادراک کند. علاوه بر نقش الگویی والدین مطابق با آموزه‌های قرآن کریم ضروری است تا والدین اسوه‌ای حسنه به فرزند خود از دوران

کودکی ارائه نمایند و با برجسته‌سازی این الگو بستری مناسب برای رشد فراهم نمایند. حضور نوجوان در محیط مذهبی اثر دارد اما آنچه بیشتر از همه اثرگذار است نقش الگویی والدین است و ارتباطی که نوجوان با والدین برقرار می‌سازد. مهم است که والدین بتوانند هم خود الگو باشند و هم الگوهای شاخص در زمینه حجاب اسلامی را به نوجوان دختر معرفی نمایند. در همین باره مریم ۱۴ ساله می‌گوید: "قبل از ۹ سالگی با مامانم میرفتم مسجد و مامانم درباره چادر و نماز و حضرت زهرا (س) برام صحبت می‌کرد من از همون اول خیلی علاقه پیدا کردم به حضرت زهرا (س) که این چادر را سرم کنم".

ایجاد جو شاد در منزل: والدین می‌توانند با فراهم کردن شرایط بازی با فرزندان، شادی را در خانواده نهادینه سازند. با استفاده از شوخی و بازی می‌توان مفاهیم حجاب را نیز به کودکان و نوجوانان آموزش داد تا از این طریق به ضرورت رعایت آن پی ببرند. زهرا ۱۵ ساله می‌گوید: "من وقتی از مدرسه میام خونه کلی با مامان و بابام شوخی می‌کنم و با هم می‌خندیم، رابطه ما با هم صمیمانه است البته بیشتر با پدرم صمیمی هستم ولی در کل جو خانه ما شاد است اصلا این جووری نیست که خیلی خشک باشیم و هیچ حرفی با هم نزنیم. چون این حس شادی هست، خواست اون‌ها رو برای رعایت حجاب اطاعت می‌کنم"

آگاهی بخشی درباره حجاب: والدین با داشتن رویکرد تدبیری نسبت به قرآن می‌توانند متناسب با سن فرزندشان با قصه، بازی و گفتگو مفهوم حجاب را آموزش دهند. اولیای مشارکت‌کنندگان این پژوهش از آیات حجاب مثال می‌آوردند و با زبان خودشان حجاب را توضیح می‌دادند و آگاهی در زمینه حجاب را گسترش می‌دادند. والدین با ایجاد یک فضای گفتگو صمیمی می‌توانند به اقناع شناختی فرزندشان در زمینه حجاب کمک کنند. هستی ۱۴ ساله می‌گوید: "مامانم از بچگی با زبون کودکانه و داستان آیات حجاب رو برام توضیح میداد. الان که بزرگ‌تر که شدم و سوالاتی که برام پیش میاد رو به مامان و بابام میگم و اونا هم با کمک شوهر خاله‌م که طلبه ست بهم توضیح میدن."

نظارت والدین بر حضور در فضای مجازی: از آنجایی که والدین نقش مهمی را در جلوگیری از مواجهه فرزندان خود با انواع آسیب‌ها دارند، لازم است نسبت به اینترنت و فضای اجتماعی آگاهی کسب کنند و نظارت مناسبی را اعمال نمایند. آتنا ۱۵ ساله درباره فضای مجازی می‌گوید: "من برای خودم گوشی شخصی ندارم و از گوشی مادرم استفاده می‌کنم هر جا بخوام

بگردم هم یا با هر کسی بخوام چت کنم خودم به مادرم میگم؛ روی لپ تاپمون واتس اپ را ریختیم بعد دوستای من و مادرم همونجا پیام میدن، خودم به موقع‌هایی می‌ترسم نکنه یه وقت چیزی بگن که بد باشه برای همین به دوست صمیمیم گفتم که واتس اپ من و مامانم مشترک است". ثنا ۱۳ ساله دیگری در همین رابطه گفت: "من و مامانم با هم قرارداد بستیم که یه مواردی را برای فضای مجازی من رعایت کنم مثل این که با هر کسی چت نکنم، بیهوده در فضای مجازی نگردم، برای کسی که نمیشناسم عکس نفرستم و اطلاعات ندم، اگه قرار بود وارد فضایی بشوم که جدید است از مادرم مشورت بگیرم و کلا جووری رفتار کنم که اگه امام زمان او مدن گوشی من رو گرفتن به راحتی بدم بهشون، البته این رو هم من پذیرفتم که هر زمان مادرم گفتند گوشیم را بدم که نگاه کنند ولی تا حالا این مورد پیش نیامده؛ البته این رو هم بگم که اگه بر خلاف قراری که با مامانم گذاشتیم اگه بخوام رفتار کنم قرار شده که مامانم به صلاحدید خودش از چند ساعت تا چند ماه گوشیم رو بگیره که تا حالا همه چیز خوب پیش رفته".

ایجاد فضای اعتماد متقابل: والدین با ایجاد فضای اعتماد متقابل، می‌توانند حس اعتماد را به فرزندان خود منتقل نمایند. این امر صمیمیت را میان اعضا افزایش می‌دهد و والدین راحت‌تر می‌توانند در زمینه فکری و عملی فرزندان خود اثر بگذارند. مینا ۱۴ ساله درباره اعتمادی که بین خودش و مادر و پدرش برقرار است این گونه می‌گوید: "من هر چیزی که به دوستم بگم حتماً به پدر و مادرم میگم شاید یه چیزایی رو به دوستم نگم و خجالت بکشم ولی به پدر و مادرم می‌گم چون اونها بیشتر از دوستام بهم فکر می‌کنند و من باهاشون صحبت می‌کنم بعضی اوقات به دوستم یه چیزی بخوام بگم خب درباره خودم هست و شاید برای اون جالب نباشه و ندونه که چه واکنشی باید نشون بده ولی وقتی که برم به پدر و مادرم بگم حتماً یه چیزی درباره اش بهم میگن".

نقش مادری

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌کنید تحلیل مضمون نقش مادری به عنوان مفهوم فراگیر با ۴ مضمون سازمان دهنده ارتباط عاطفی با نوجوان، ارتباط منطقی با نوجوان، نقش محافظ و حامی و آشنایی با مسأله حجاب مشخص شده است که در ادامه به شرح هر کدام پرداخته‌ایم.

جدول ۳. تحلیل مضمون نقش مادری در پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مفاهیم پایه
نقش مادری	ارتباط عاطفی با نوجوان	القای احساس مثبت نسبت به حجاب توجه مادر به زیبایی نوجوان و خود همراهی مادر در رفع موانع زیبایی نوجوان نظیر جوش صورت
	ارتباط منطقی با نوجوان	عدم اجبار به پوشیدن چادر از کودکی انتخاب درباره نوع چادر
	نقش محافظ و حامی	در امور تحصیلی در امور اجتماعی در امور خانوادگی در ورزش
	آشنائی با مسأله حجاب	داشتن اطلاعات صحیح درباره حجاب و موارد روز نظیر حجاب استایل‌ها

ارتباط عاطفی با نوجوان: مادر بهتر از هر کسی می‌تواند احساسات دختر خود را درک کند. همین امر بهترین فرصت برای مادر است تا ارتباط عاطفی خوبی را با دختر نوجوان خود برقرار نماید تا بتواند اعتماد او را جلب نماید. یاسمین نوجوان ۱۶ ساله می‌گوید: "من با مامانم بیشتر رفیق هستم خیلی با مامانم صمیمی هستم بیشتر باهام همکاری میکنه توی کارها یعنی من خیلی مامانی هستم".

ارتباط منطقی با نوجوان: بهتر است به جای امر و نهی‌های مکرر و بی‌جا و باید و نبایدهای بیش از اندازه، ارتباط منطقی با نوجوان برقرار کرد و با احترام و تکریم گفتگو سازنده نمود. مادران باید بدانند فرزندشان حق انتخاب دارد. مریم نوجوان ۱۴ ساله می‌گوید: "با مادرم درباره حجاب خیلی صحبت کرده‌ام اما مامانم همیشه حق انتخاب می‌گذارد، قبلش توضیح کامل می‌دهد، نظرشون را می‌گویند و بعد می‌گویند که حالا خودت اون چیزی که میدونی درسته و بهترینه را انتخاب کن".

نقش محافظ و حامی: مادر با نقش حمایتی می‌تواند نوجوان دختر خود را آسیب‌ها مصون بدارد و از او محافظت نماید. این امر در سایه اعتماد متقابل ایجاد می‌شود. کیمیا ۱۳ ساله عنوان می‌نماید:

از بچگی مامانم بهم می گفت هیچ چیز پنهانی بین ما وجود نداره و همه چیز را به من بگو و حواسش بهم بود منم دیگه همه چیز را به مامانم می گفتم."

آشنایی با مسأله حجاب: حورا ۱۶ ساله درباره آشنایی مادرش با مسائل پوشش می گوید: "مادرم خیلی مطالعه می کند و خودش در سرش را می خواند، من هر سؤالی داشته باشم از مامانم می پرسم که آگه جوابش را ندانند من را می برند پیش داییم که روحانی است و ایشون کلی با من حرف میزنه تا من متقاعد شوم".

نقش پدری

با توجه به جدول ۴ تحلیل مضمون نقش پدری به عنوان مفهوم فراگیر مشخص شده است که با ۲ مضمون سازمان دهنده: حساس در امر تربیت و ارتباط مؤثر با نوجوان مشخص شده است. در ادامه به ترتیب به شرح هر یک پرداخته شده است.

جدول ۴. تحلیل مضمون نقش پدری در پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی

مفاهیم پایه	مضمون سازمان دهنده	مضمون فراگیر
نقش پدری	حساس در امر تربیت	شفافیت نظر پدر در این حوزه دخالت نرم پدر در شکل گیری پوشش اسلامی آگاهی پدر از موضوع حجاب آگاهی پدر از مسائل روز
	ارتباط مؤثر با نوجوان	گذراندن زمان کیفی با نوجوان القای احساس ارزشمندی از کودکی نزدیک شدن به فضای عاطفی دختر از طرف پدر با ترفندهایی نظیر وجود یک راز گرفتن مشورت از نوجوان برخورد محبت آمیز پدر به هنگام لغزش فرزند در رعایت مرزهای پوشش

حساس در امر تربیت: پدر به عنوان ولی فرزند خود، در امر تربیت نقش مهمی را ایفا می کند. پدران نیز باید خود را در امر تربیت سهیم بدانند و شیوه مناسبی را اتخاذ نمایند. زهرا ۱۵ ساله درباره نقش پدرش این گونه می گوید: "یک بار رفته بودیم شهرستان موهام بیرون بود که بابام آمد و موهام

را برام درست کرد و کرد زیر روسری و گفت ببین جلوی نامحرم خیلی زشته آگه موهاش بیرون باشه خدا از دستت ناراحت میشه، منم گوش میدادم." لاله ۱۴ ساله دیگری می‌گوید: "پدرم نظر خودشان را درباره حجاب کامل به من گفتن؛ البته در این باره من با مادرم و شوهر خاله‌ام که طلبه هستند خیلی بحث و صحبت کردیم اما با پدرم در این رابطه صحبت نکردیم ولی خب نظرشون را درباره پوشش من گفتند." یلدا ۱۶ ساله دیگری در همین رابطه می‌گوید: "پدرم به من گفتن روسریت رو جووری سر کن که موهاش پیدا نباشه، بعضی مواقع پدرم نصیحتم می‌کنه و مثلاً میگه تو آگه این کار را بکنی اون دنیا میگن که پدر و مادرت درست بهت یاد ندادن".

ارتباط موثر با نوجوان: پدر با ایجاد رابطه موثر و با ابراز محبت اعتماد فرزند خود را جلب نماید و تصویری مطمئن و حمایت کننده از خود بسازد. سمانه ۱۴ ساله ارتباط خود و پدرش را این گونه بیان می‌کند: "من با پدرم گاهی دوتایی میریم بیرون بعد آگه بابام یک حرفایی داشته باشه به من میگه یعنی انگار ما پیش هم یک رازهایی را داریم، من هم هر کاری که میخوام انجام بدم با مشورت اونها انجام میدم." یاسمین ۱۶ ساله دیگری می‌گوید: "رابطه من با پدرم عالی است، اینقدر قریان صدقه ام میره؛ اینقدر دوستم داره."

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش‌های والدینی و نقش‌های اختصاصی پدر و مادر در پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی انجام شد. برای نهادینه کردن مبانی و احکام الهی نیازمند بررسی نمونه‌های موفق در این زمینه هستیم، حجاب نیز یکی از موضوعاتی است که در پیوست به آن عوامل چندگانه‌ای نظیر عوامل فرهنگی، خانوادگی، اجتماعی و فردی اثرگذار هستند که یکی از عوامل اثرگذار بر آن نقش بی‌بدیل والدین است، بر همین اساس در این پژوهش با تمرکز بر نقش والدینی، نقش مادر و نقش پدر سعی کردیم الگویی را استخراج کنیم تا رهنمون والدین در پیوست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی باشد.

یکی از نقش‌های والدینی در پیوست حجاب اسلامی نوجوان دختر، توجه به مرزهای مشخص ولی-فرزندی است. مرزهای نظام خانواده، نمایان‌گر حریم‌هایی است که اعضا را از نظر روانی از

یکدیگر متمایز می‌کند و زیرمنظومه‌ها را پدید می‌آورد. مرزها کیفیت ارتباط و تعاملات منظومه‌های خانواده را باهم و نظام خانواده را با بیرون از خانواده نشان می‌دهد. در واقع مرزها انتظارات متقابل و مقرراتی هستند که اعضا نسبت به یکدیگر و بیرون از خانواده دارند (هوشیاری و صفورایی‌پاریزی، ۱۳۹۷). در حالت ایده‌آل والدین از یکدیگر حمایت می‌کنند و هر دو والد از نوجوان حمایت می‌کنند. در نظام سلسله مراتبی، والدین فرزندان را پرورش می‌دهند و رهبری را برعهده می‌گیرند (مکفی^۱ و همکاران، ۲۰۱۵). همچنین حجاب و حدود آن از جمله مرزهای بیرونی و درونی خانواده است. اسلام برای پوشش مردان و زنان حدودی تعیین کرده است. تمام این حدودها و مرزها به گونه‌ای است که در راستای تقویت نظام خانواده و زیرمنظومه‌های آن و در جهت جلوگیری از آسیب‌های خانواده است (هوشیاری و صفورایی‌پاریزی، ۱۳۹۷). در وهله اول خود والدین با توجه به موقعیت هر مکانی، باید پوشش مناسبی را اتخاذ نمایند و مرز پوششی را رعایت نمایند.

اتخاذ روش‌های تشویقی و بازدارنده مناسب نیز از دیگر نقش‌های والدینی است. این روش به معنای ارائه یک محرک مطلوب پس از انجام رفتار مطلوب جهت افزایش تکرار و تثبیت رفتار است. با استفاده از روش‌های تشویقی و بازدارنده مناسب، یکسان نبودن فرد نیکوکار با فرد بدکار محقق می‌شود (حسین‌خانی، ۱۳۹۷؛ حسین‌خانی، ۱۳۹۸). پژوهش‌ها نیز اثربخشی تشویق والدین را در موضوعات مختلف حوزه نوجوانان تایید کرده‌اند (بشیر و مجید^۲، ۲۰۱۶؛ فلچر، الدر و میکاس^۳، ۲۰۰۰؛ جوادایزدی، ۱۴۰۲). منظور از بازدارنده بیدار کردن، هشیار ساختن و آگاه کردن است. والدین با این روش می‌توانند نوجوان دختر خود را به سوی حجاب اسلامی برانگیزانند (ممتحن، ۱۳۹۱؛ وفائی و کوشکی، ۱۳۹۴). برای اینکار لازم است والدین نگاه قرآنی نسبت به حجاب داشته باشند و در زمینه حجاب به نوجوان خود آگاهی دهند. حجاب در قرآن مجید در سوره‌های نور آیه ۳۱ و احزاب آیه ۵۹ به صراحت و وضوح تبیین شده است. در این آیات شریفه حدود حجاب، آثار و کارکردهای آن بیان شده است؛ نکته مهم در بررسی حجاب از نظر دین مبین اسلام، این است که نگرشی مطابق با فطرت و هویت حقیقی زنان است که همه ابعاد و جوانب شخصیت زن مسلمان در

1. Macfie, J
2. Bashir, H., & Majeed, S
3. Fletcher, A. C., Elder, G. H. J., & Mekos, D

بعد مادی و معنوی را مد نظر قرار داده است. والدین با آگاهی از آیات حجاب می‌توانند متناسب با سن نوجوان‌شان در قالب‌های مختلف مانند گفتگو صمیمانه، داستان و بازی مفهوم حجاب را منتقل نمایند.

کودک پس از تولد تحت تأثیر افراد خانواده خویش قرار می‌گیرد، ضمن آن که ارتباط با خویشان و اقوام در تمامی ادیان آسمانی و نظریات اجتماعی تاکید شده و در اسلام نیز تحت عنوان صله رحم مطرح و مورد تاکید قرار گرفته است. لازم است والدین به وضعیت خویشان و اقوامی که با نوجوان دخترشان در ارتباط هستند توجه داشته باشند زیرا این ارتباطات بر حالات نوجوان اثرگذار است. پژوهش گودرزی (۱۳۹۵) نیز نشان داد که وضعیت محیط خانوادگی رابطه مستقیمی با بروز حالت سلامت و یا ناهنجاری‌های رفتاری دارد.

سرمشق‌گیری و الگوپذیری یکی از روش‌هایی است که والدین می‌توانند مفهوم حجاب اسلامی را به نوجوان خود منتقل کنند. پژوهش‌های بسیاری نیز اثربخشی الگوپذیری والدین را در تربیت فرزند تأیید کرده‌اند (ویز و فروند^۱، ۲۰۱۱؛ ارشادی، ۱۳۹۶؛ بنی اسدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ خدایاری و همکاران، ۱۳۹۸). اسلام به مقوله شادمانی توجه ویژه‌ای دارد. اسلام شادی همسو با شرع، منطقی و دور از افراط و تفریط را آموزش می‌دهد تا جایی که برای تبسم به چهره اهل ایمان و دیگران پاداش مقرر کرده است. در همین راستا، یکی از ویژگی‌های خانواده‌های معتدل، شوخی و مزاح صحیح است و اعضا بدین طریق روحیه خود را شاد نگه می‌دارند (انصاری، ۱۳۹۷). فیاض و همکاران (۱۳۹۱) یکی از ویژگی‌های عاطفی خانواده سالم در قرآن را شادی و نشاط در خانواده می‌دانند. همچنین معتقدند این امر سبب رشد و شکوفایی اعضای خانواده می‌شود.

والدین به دلیل عدم آشنایی با اینترنت و ظرفیت‌های آن و شبکه‌های اجتماعی و ارتباطی، راه را برای انواع آسیب‌های اجتماعی، ترویج دین‌زدایی و باورهای باطل و... باز گذاشته‌اند. از طرفی مزایای فوق‌العاده اینترنت قابل انکار نیست و در حال حاضر این ابزار، به شرط استفاده مناسب، می‌تواند سبب توسعه افکار و اندیشه‌های بشری شود (صالح‌زاده و احمدی، ۱۳۹۲). به همین جهت لازم است والدین نسبت به اپلیکیشن‌های فضای مجازی آگاهی کسب نمایند و نظارت هوشمندانه‌ای نسبت به حضور فرزندشان در فضای مجازی داشته باشند. بلیکلی^۲ و همکاران (۲۰۱۶) دریافتند نظارت کم

1. Wiese, BS, & Freund, AM

2. Bleakley, A

والدین و روابط ضعیف بین والدین و نوجوان، یکی از عوامل اعتیاد به فضای مجازی^۱ در نوجوانان است.

زندگی خانوادگی بر اساس انس و الفت میان اعضا و اعتماد متقابل است؛ اگر اعضای خانواده به یکدیگر بدگمان شوند، اعتماد متقابل کم‌رنگ می‌شود و انس و الفت به گریز و تنفر از دیگری تبدیل می‌شود (الهامی نیا و یوسفیان، ۱۳۷۶: ۷۵ و ۷۶). اعضای خانواده می‌توانند با همدلی و دوستی، صداقت، پرهیز از خودمهوری، تبیین روشنگرانه رفتار، مشورت، رازداری، گوش دادن به سخنان، پرهیز از مخفی کاری و رعایت آداب گفتار و رفتار، همبستگی را تقویت و اعتماد متقابل را ایجاد نمایند (حائری پور، ۱۳۹۳؛ نقیبی و زمانی، ۱۳۹۰). در این راستا لازم است والدین رابطه مبتنی بر اعتماد با دختر نوجوان خود ایجاد کنند و حس اعتماد را نیز انتقال نمایند.

در نقش مادری، ایجاد ارتباط عاطفی و منطقی با نوجوان دختر نقش مؤثری دارد. داشتن روابط عاطفی مناسب میان مادر و دختر پیش‌بینی‌کننده تصویر و درک درست دختر از خود و بدن خود^۲ است (اسمیت^۳ و دیگران، ۲۰۱۶). هنگامی که مادران با فرزندان خود دچار اختلاف نظر می‌شوند، نصیحت و یا مجبور کردن فرزند به پذیرش قوانین خود، موجب افزایش تعارض می‌شود و زمانی که مادران برای قوانین خود، استدلال منطقی می‌کنند و مشارکت بیشتری با فرزند خود دارند، شدت تعارض کاسته می‌شود (پوربافرانی، اعتمادی، اکبرزاده، و جزایری، ۱۳۹۴). همچنین مادرانی که در مقابل نوجوان خود، برخورد صحیح و منطقی دارند، نوجوان نیز تحت تاثیر رفتار مادر، پرخاشگری کمتر و استدلال بیشتری در رفتار خود نشان می‌دهند (پوربافرانی، اعتمادی، و جزایری، ۱۳۹۳). در نتیجه مادران در فرایند تربیت عقلانی فرزندان می‌توانند با توجه به اموری چون کرامت انسانی و عزت نفس، آزاد اندیشی و تفکر انتقادی، دوران‌دیشی و آینده‌نگری، عبرت‌آموزی و تجربه‌اندوزی، ضمن افزایش فعالیت عقلانی فرزندان، نسبت به نهادینه شدن حجاب تا حدود زیادی اطمینان حاصل نمایند (خاکسار، ۱۳۹۹). از دیگر نقش‌های مادران، محافظ و حامی بودن است. اساساً مادرانی که نقش حمایتی خود را ایفا می‌کنند، مشاوره و راهنمایی را مفهوم‌سازی کرده‌اند. وقتی مادران چیزی را ارائه می‌دهند که ارزشمند و نادر است، نوجوانان آن را عشق می‌دانند (مکنالی و باربر^۴، ۲۰۱۰).

1. Social Media Addiction
2. Body Image
3. Smith, J. E
4. McNeely, C. A., & Barber, B. K

همچنین در روایات متعددی تأکید شده است که مسائل مختلف دین به فرزندان تعلیم داده شود. این امر در جهت تقویت بنیه مذهبی و توانایی استدلال در عقایدشان توصیه شده است (ناصری طاهری و شهیدی، ۱۴۰۱). در نتیجه نیاز است مادر نسبت به مسئله حجاب اطلاعات کافی را داشته باشد. همچنین آگاهی از پدیده‌های روز جامعه نظیر حجاب استایل‌ها هم ضرورت دارد. فعالیت‌های والدگری از جمله مشارکت پدر، یکی از جنبه‌های فرزندپروری اثربخش است (حاج‌خدادادی و همکاران، ۱۴۰۰). پدر باید مصالح فرزند را لحاظ کند و بداند که وظیفه او منحصر به تأمین نیازهای معیشتی دختر نیست و بداند که او یکی از الگوهای رفتاری دختر می‌تواند باشد (رفیعی، ۱۳۷۸: ۴۳). پدر ولی و سرپرست فرزند است و در قبال آینده فرزندش مسئول است. با تأدیب بچه به صورت تدریجی، باید هدایت علمی، اخلاقی، آموزشی، مالی، سیاسی، دینی و شرعی فرزند را هم برعهده بگیرد (غفرانی، ۱۳۹۸: ۴۴). یکی از مهمترین مسئولیت پدران دینداری، معنویات و مذهب فرزندان است زیرا ریشه آن در ذات همه انسان‌ها وجود دارد (عرب گوئینی، ۱۳۹۵). در نتیجه باید نسبت به تربیت دختر نوجوان خود احساس مسئولیت کند و نسبت به مسئله حجاب اطلاعات کافی و به‌روز داشته باشد. در مواقع لزوم به صورت نامحسوس در بحث پوشش اسلامی وارد شود و نظر خود را شفاف بیان کند. برای این امر لازم است ارتباط مؤثری با نوجوان خود برقرار نماید. رابطه پدر و دختر نوع خاصی از ارتباط است که از یک سو، رابطه صمیمی و عاطفی خاصی بین آن‌ها وجود دارد و از سوی دیگر پدران برای هویت و استقلال فرزندان خود نیز احترام قائلند و تمایل به رفتارهای جبری و وابستگی بیش از حد کمتر دیده می‌شود (کاظمیان و کریمی، ۱۳۹۷). مشارکت پدر و کیفیت رابطه پدر و دختر، مانند تعاملات مکرر و با کیفیت، باعث تقویت یک پیوند محافظتی می‌شود (تراشر^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). دختران به واسطه برخورداری از عنصر عاطفه، به ارتباط نزدیک و سرشار از محبت پدران خود نیازمندند. بسیاری از بدحجابی‌های جامعه امروز، به علت وجود بحران‌های ارتباطی میان دختران و پدران است (سبحانی‌نیا، ۱۴۰۱).

نتایج پژوهش حاکی از آن است که برای داشتن دخترانی محجبه و معتقد به پوشش اسلامی مادر و پدر هر دو می‌بایست نقش خود را به درستی ایفا نمایند و علاوه بر آن تیم والدینی مؤثری در این زمینه باشند، هر یک از پدر و مادر نقش منحصر به فردی را در اقبال دختران نوجوان به حجاب

1. Thrasher, S. S

دارند، آن گونه که پیداست در این زمینه تنها پرداختن مستقیم به مسأله حجاب مطرح نیست و این مسأله به پیش نیازهایی نظیر ارتباط، حمایت، برخورد منطقی و عاطفی توأمان از طرف مادر و توجه و دادن احساس ارزشمندی از طرف پدر و همچنین شناخت مسأله پوشش در اسلام نیاز دارد به عبارتی بذر حجاب در زمینی به بار می‌نشیند که مادر و پدر هر دو در کنار یکدیگر زمینه امنیت روانی را در فرزند خود ایجاد کرده باشند سپس با مراقبت همیشگی خود شرایط را برای رشد دختر خود در این زمینه مهیا نمایند و اگر مادر و پدر نتوانند در امر تربیت همسوئی داشته باشند نمی‌توانند نقش والدینی را در کنار یکدیگر به درستی ایفا نمایند. امید است که نهادهای دغدغه‌مند با آموزش والدین در جهت (۱) شناخت عمیق حجاب اسلامی از منظر قرآن و روایات، (۲) چگونگی برقراری رابطه با دختران و (۳) اهمیت و راهبردهای مشترک والدینی در این موضوع مهم فردی- اجتماعی سهیم باشند.

با توجه به اینکه هیچ پژوهشی خالی از محدودیت نیست، نمی‌توان برداشت‌های شخصی و ارزش‌های پژوهش‌گر را در تبیین نتایج پژوهش نادیده گرفت. همچنین به دلیل کیفی بودن پژوهش در تعمیم دهی نتایج به جامعه باید احتیاط کرد. همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به بررسی عوامل گسست در حجاب نوجوانان دختر، تدوین برنامه راهنمایی برای آموزش به والدین در زمینه پیوست به حجاب نوجوانان دختر، بررسی نقش نهادهای حاکمیتی در پیوست حجاب نوجوانان دختر و نقش همسالان در پیوست و گسست نوجوانان دختر به حجاب اسلامی نیز پرداخته شود. این پژوهش می‌تواند راهنمایی برای والدین و مشاوران حوزه نوجوان باشد. از کلیه مشارکت‌کنندگان که در این پژوهش ما را یاری کردند کمال تشکر را داریم.

شکل ۱. مضامین فراگیر و سازمان دهنده نقش والدین در پیوست دختران نوجوان به حجاب اسلامی

فهرست منابع

- ارشادی، محمد. (۱۳۹۶). شیوه تربیتی الگوسازی. مقاله ارائه شده در دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، رشت: دانشگاه امام صادق (علیه السلام) پردیس خاوران.
- اقامحمدی، جواد. (۱۳۹۲). بررسی نقش الگوی تربیتی والدین در تربیت دینی فرزندان. پژوهش نامه تربیت تبلیغی، ۱(۲)، ۱۰۵.
- القبانجی، السید حسن. (۲۰۰۲). شرح رساله الحقوق للامام زین العابدین علیه السلام. بیروت لبنان: منشورات مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
- الهامی نیا، علی اصغر؛ و یوسفیان، نعمت الله. (۱۳۷۶). اخلاق اسلامی. قم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- امام زین العابدین (علیه السلام). (۱۳۸۶). کلیات صحیفه سجادیه. (راشدی، لطیف، مترجم) (ج ۱). تهران: شرکت چاپ و نشر بین الملل. (نشر اثر اصلی ۱۳۸۳)
- امام علی (علیه السلام). (۱۳۹۰). نهج البلاغه. (دشتی، محمد، مترجم). مشهد: عروج اندیشه.
- انصاری، علیرضا. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر در شادی خانواده‌های مذهبی. ره توشه، ۱۱۱(۰)، ۳۵-۴۷.
- بنی اسدی، زینب؛ شریف پور، عنایت الله؛ و بنی اسدی، معصومه. (۱۳۹۵). جایگاه الگو در تربیت دینی از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه. مقاله ارائه شده در اولین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مطالعات اجتماعی ایران.
- بنی مهدرانکوهی، نرگس؛ پیمان، نوشین؛ و علیانی، سمیرا. (۱۴۰۰). اهمیت نقش والدین در سلامت روان نوجوانان در هنگام استفاده از فضای مجازی. مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، ۶۳(۴)، ۳۱۶-۳۲۸.
- پاکدامن، شهلا؛ سیدموسوی، پریماسادات؛ قنبری، سعید؛ و ملحی، الناز. (۱۳۹۰). کیفیت دل بستگی به والدین و نشانه‌های درونی سازی شده و برون سازی شده در نوجوانان: بررسی مقایسه‌ای نقش پدران و مادران. پژوهش های نوین روانشناختی، ۲۳(۶)، ۱۵-۳۸.
- پوربافرانی، معصومه؛ اعتمادی، عذرا؛ اکبرزاده، مهدی؛ و جزایری، رضوان السادات. (۱۳۹۴). بررسی نقش ویژگی‌های شخصیت مادر، تعارض زناشویی مادر، سبک حل تعارض مادر و سبک حل تعارض دختر در پیش بینی تعارض مادر- دختر. زن و جامعه، ۲۳(۶)، ۱۰۵-۱۲۶.
- پوربافرانی، معصومه؛ اعتمادی، عذرا؛ و جزایری، رضوان السادات. (۱۳۹۳). بررسی تاثیر آموزش مهارت های فرزند پروری قاطعانه بر کاهش تعارض دختر با مادر و افزایش سلامت روان دختران نوجوان. پژوهش در سلامت روانشناختی، ۱۸(۸)، ۳۳-۴۲.
- جوادی‌زادی، محمد. (۱۴۰۲). شیوه های تشویق و تنبیه و اثر آن بر روند تربیتی کودک و نوجوان. پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، ۶۳(۶)، ۱۱۸-۱۲۶.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۶). زن در آئینه جلال و جمال. قم: اسراء.

- حائری‌پور، محمد مهدی. (۱۳۹۳). *جمال بی مثال*. قم: مؤسسه آینده روشن.
- حاج‌اسماعیلی، مهدی. (۱۳۹۰). نقش‌گذاری در روابط والدین و فرزندان. *رشد آموزش مشاور مدرسه*، ۲۳(۶)، ۱۷-۱۲.
- حاج‌خدادادی، داود؛ اعتمادی، دکتر عذرا؛ عابدی، محمدرضا؛ و جزایری، رضوان‌السادات. (۱۴۰۰). مشارکت پدر: نقش سازگاری زوجی، کیفیت رابطه مادر - نوجوان و سطح تحصیلات پدر. *دست آوردهای روان‌شناختی*، ۲۵(۲۸)، ۲۴۳-۲۶۲.
- حسین‌خانی، هادی. (۱۳۹۸). روش‌های تحکیم خانواده؛ نقش روش تربیتی تشویق در استحکام بنیان خانواده «بخش دوم». *مبلغان*، ۲۱(۲۱)، ۴۳-۴۹.
- حسین‌خانی، هادی. (۱۳۹۷). روش‌های تحکیم خانواده: نقش روش تربیتی تشویق در استحکام بنیان خانواده «بخش اول». *مبلغان*، ۲۱(۲۱)، ۳۱-۴۱.
- خاکسار، زکیه. (۱۳۹۹). نقش مادر در پیشگیری از بحران هویت دینی فرزندان با رویکرد تربیت عقلانی. *میراث طاهما*، ۷(۴)، ۱۲۹-۱۵۶.
- خدایاری، محمد؛ غباری‌بناب، باقر؛ حجازی، الهه؛ و هاشمی‌گشنیگانی، رامین. (۱۳۹۸). روابط بین‌فردی درون خانواده و دینداری نوجوانان: ارائه یک مدل ساختاری. *روان‌شناسی و دین*، ۴۷(۱۲)، ۵۵-۷۲.
- خیاط، خالد. (۱۳۸۶). نقش والدین در درک متقابل و تفاهم با نوجوانان. *پیوند*، ۳۳۰-۳۳۱(۱)، ۵۹-۶۵.
- رستمی، سعید؛ رستمی، یونس؛ رستمی، جواد؛ و رستمی، سجاد. (۱۳۹۶). *رابطه حجاب، عفاف و فرزند پروری (مطالعه موردی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان نورآباد لرستان)*. مقاله ارائه شده در همایش نگرش علمی و کاربردی به عفاف و حجاب، تهران: دانشگاه الزهرا(علیه‌السلام).
- رفیعی، بهروز. (۱۳۷۸). *تعلیم و تربیت در اسلام*. تهران: الهدی.
- سبحانی‌نیا، حجت‌الاسلام والمسلمین محمد. (۱۴۰۱). بررسی روش‌های آموزش حجاب به دختران. *ره توشه*، ۱۴(۳)، ۲۱-۳۰.
- سلیمی، محمدرضا؛ و شرفی، روح‌انگیز. (۱۳۹۴). *بررسی ساختار و ابعاد روش تحقیق کیفی پدیدارشناسی*. مقاله ارائه شده در کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روان‌شناختی و علوم اجتماعی، تهران: مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما.
- شریعتی، سیدصدرالدین؛ و صحرائی، فاطمه. (۱۳۹۸). بررسی نقش والدین در تربیت عاطفی کودک با بهره‌گیری از سیره امام رضا(علیه‌السلام). *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی (فرهنگ مشاوره)*، ۱۰(۳۸)، ۵۹-۸۰.
- صالح‌زاده، اکرم؛ و احمدی، حمیرا. (۱۳۹۲). آسیب‌های فضای مجازی در خانواده ایرانی. *مجموعه مقالات دانشگاه علامه طباطبائی*، ۲۱(۰)، ۱۲۱-۱۳۱.
- صدری، سیدضیاءالدین. (۱۳۳۸). نقش والدین در پیشرفت تحصیلی فرزندان. *پیوند*، ۱(۱)، ۲۶-۳۱.

- عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمدسعید؛ فقیهی، ابوالحسن؛ و شیخزاده، محمد. (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده های کیفی. *اندیشه مدیریت راهبردی*، ۱۰(۵)، ۱۵۱-۱۹۸.
- عرب گوئینی، احمد. (۱۳۹۵). نقش تربیتی پدر و تأثیرات آن بر اعضای خانواده از منظر اسلام (پایان نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه شهید باهنر کرمان، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- عرب مقدم، نرگس؛ گرگی، عباس؛ جمشیدی، بهنام؛ و شیخ الاسلامی، راضیه. (۱۳۹۴). شناسایی الگوهای جوانان و نوجوانان و عوامل زمینه ای موثر بر آن (مورد مطالعه: شهر شیراز). *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۲۸(۱۴)، ۱۶۹-۱۸۴.
- غفرانی، محمدجعفر. (۱۳۹۸). *از سیادت تا وزارت*. تهران: قرآن و عترت (علیه السلام) دانشگاه تهران.
- فاطمی، داود؛ رحیمی، عارف؛ سعادت، موسی؛ و عباسزاده، محمد. (۱۳۹۵). بررسی نقش خانواده در بزهکاری فرزندان (مورد مطالعه: نوجوانان پسر شهر زنجان). *پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران*، ۱۴(۵)، ۳۵-۵۰.
- فیاض، ریحانه؛ عامری، فریده؛ و بشارت، محمدعلی. (۱۳۹۱). مقایسه بین سبکهای فرزندپروری والدین و استحکام من فرزندان. *رویش روان شناسی*، ۱۰(۴)، ۱۰۹-۱۲۶.
- قادرزاده، امید؛ محمدپور، احمد؛ و احمدپور، مریم. (۱۳۸۹). حجاب در کشاکش سنت و تجدد (تحلیلی کیفی بر قرائت های زنان خرم آباد). *اسلام و علوم اجتماعی*، ۳(۲)، ۱۴۱-۱۷۰.
- کاظمیان، سمیه؛ و کریمی، مریم. (۱۳۹۷). رابطه هویت اجتماعی با کیفیت روابط وللد فرزندی در بین دانش آموزان دختر دوره دوم دبیرستان: بررسی مقایسه ای نقش پدران و مادران. *فرهنگ مشاوره و روان درمانی*، ۳۴(۹)، ۱۰۳-۱۱۸.
- کریمی، فاطمه؛ و طالبی، بهنام. (۱۴۰۰). جستاری بر تجارب زیسته دانش آموزان از حدود حجاب اسلامی. *فصلنامه خانواده و پژوهش*، ۱۱(۱)، ۱۳۷-۱۵۰.
- گودرزی، طیبه. (۱۳۹۵). *بررسی تاثیر نقش خانواده و ارتباط با خویشاوندان در پیشگیری از گرایش جوانان و نوجوانان به بزهکاری*. مقاله ارائه شده در دومین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران، قم: مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.
- ممتحن، مهدی. (۱۳۹۱). *واکاوی نگاره های تعلیمی تربیتی تشویق و تنبیه در آثار سعدی*. *پژوهشنامه ادبیات تعلیمی*، ۱۵(۴)، ۱۵۷-۱۷۶.
- موسوی، سیدقاسم. (۱۳۸۸). *نگاهی بر سیر تاریخی حجاب زنان در فرهنگ ایران (از عهد باستان تا دوران قاجار)*. *فرهنگ*، ۷۰(۲۲)، ۲۹۵-۳۱۸.
- ناصری طاهری، میثم؛ و شهیدی، محسن. (۱۴۰۱). *هویت سازی و تربیت دینی فرزندان (دوران کودکی و نوجوانی)*. در *مدیریت، اقتصاد و علوم اسلامی*. مدیریت، اقتصاد و علوم اسلامی، (صص ۳۹۰-۳۹۷).

- نقیبی، ابوالقاسم؛ و زمانی، زری. (۱۳۹۰). نقش وفاداری در اعتمادآفرینی و راهبردهای توسعه‌ی آن در نهاد خانواده با رویکرد به آیات و روایات. *مطالعات راهبردی زنان*، ۵۲(۱۳)، ۷-۵۴.
- نوروزی، ویدا؛ و اسدی، سامره. (۱۳۹۷). نقش بهزیستی روان‌شناختی والدین و تعاملات والد - فرزند در تبیین سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان نوجوان. *روانشناسی معاصر*، ۲۶(۱۳)، ۱۴۰-۱۴۸.
- نوری، علی؛ زرقي، فاطمه؛ و مهدوی، احمدرضا. (۱۳۹۳). بررسی مبانی حجاب و عفاف در قرآن از دیدگاه شهید مطهری. مقاله ارائه شده در اولین همایش ملی فرهنگ عفاف و حجاب، بندرگز: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرگز.
- نیک‌منش، زهرا. (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر دینداری نوجوانان: تربیتی، روانشناختی و اجتماعی. *تعلیم و تربیت*، ۱۰۸(۲۷)، ۶۶-۴۷.
- وطني، منصوره (۱۳۸۸)، حجاب از منظر فطرت و عقل و شرع. قم: نشر زائر.
- هوشیاری، جعفر؛ و صفورایی‌پاریزی، محمدمهدی. (۱۳۹۷). ارزیابی مرزهای خانواده در روان‌شناسی از نگاه قرآن و روایات. *مطالعات علوم قرآن (جامعه المصطفی العالمیه)*، ۲(۱)، ۱۵۷-۱۷۷.
- وفائی، رضا؛ و کوشکی، فتح‌اله. (۱۳۹۴). راهکارهای تربیت عبادی نوجوانان. *پژوهش نامه تربیت تبلیغی*، ۹-۱۰(۰)، ۸۵-۱۱۴.

- Bashir, Hilal; & Majeed, Saima. (2016). Investigation of the relationship between achievement motivation and parental encouragement of adolescent girls in district Anantnag. *The International Journal of Indian Psychology*, 3(2), 104-112.
- benjamin, vincent. (2008). *Toward a premarital counselling model*. kwazulu-natal, south african.
- Bleakley, Amy; Ellithorpe, Morgan; & Romer, Daniel. (2016). The role of parents in problematic internet use among US adolescents. *Media and Communication*, 4(3), 24.
- Fletcher, Anne C; Elder, Glen H, Jr; & Mekos, Debra. (2000). Parental influences on adolescent involvement in community activities. *Journal of Research on Adolescence*, 10(1), 29-48.
- Keizer, Renske; Helmerhorst, Katrien OW; & van Rijn-van Gelderen, Loes. (2019). Perceived quality of the mother-adolescent and father-adolescent attachment relationship and adolescents' self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(6), 1203-1217.
- Macfie, Jenny; Brumariu, Laura E; & Lyons-Ruth, Karlen. (2015). Parent-child role-confusion: A critical review of an emerging concept. *Developmental Review*, 36, 34-57.
- Mastrotheodoros, Stefanos; Van der Graaff, Jolien; Deković, Maja; Meeus, Wim HJ; & Branje, Susan JT. (2019). Coming closer in adolescence: Convergence in mother, father, and adolescent reports of parenting. *Journal of Research on Adolescence*, 29(4), 846-862.
- McNeely, Clea A; & Barber, Brian K. (2010). How do parents make adolescents feel loved? Perspectives on supportive parenting from adolescents in 12 cultures. *Journal of Adolescent Research*, 25(4), 601-631.
- Ruby, Tabassum F. (2006). Listening to the voices of hijab. *Women's Studies International Forum*, 29(1), 54-66.

- Sawyer, Susan M; Azzopardi, Peter S; Wickremarathne, Dakshitha; & Patton, George C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223-228.
- Smith, Jane Ellen; Erickson, Sarah J; Austin, Julia L; Winn, Jaime L; Lash, Denise N; & Amrhein, Paul C. (2016). Mother-daughter relationship quality and body image in preadolescent girls. *Journal of Child and Family Studies*, 25(9), 2683-2694.
- Thrasher, Shawndaya S; Malm, Esther K; & Kim, Cana. (2022). The Associations between Father Involvement and Father-Daughter Relationship Quality on Girls' Experience of Social Bullying Victimization. *Children*, 9(12), 1976.
- Wiese, Bettina S; & Freund, Alexandra M. (2011). Parents as role models: Parental behavior affects adolescents' plans for work involvement. *International Journal of Behavioral Development*, 35(3), 218-224.

